

DIVÁCKE ZÁZEMIE STV A TV MARKÍZA

Kontinuálny výskum sledovanosti médií v Inštitúte pre výskum verejnej mienky Národného centra mediálnej komunikácie (ďalej len IVVM NCMK) umožňuje popri odpovedi na meritornú otázku, ktorá ho opodstatňuje (aké sú dlhodobšie tendencie vývoja vzťahu populácie k základným médiám, ich subsystémom), odpovedať i na ďalšie, odvodené alebo vynárajúce sa otázky. Jednou z nich, veľmi frekvencovanou v rôznych podobách, je práve tá, ktorá sa týka rozsahu i štruktúry diváckeho zázemia oboch televíznych staníc. Hneď úvodom povedzme, že v tomto stručnom príspevku nemôže ísť o vyčerpávajúce mapovanie celej problematiky, ktorá sa v súvislosti s takto postavenou otázkou vynára. Nebudeme sa napríklad zaoberať sociodemografickým, záujmovým či hodnotovým zložením publika týchto televíznych staníc. Upriamime sa len na prezentovanie niektorých vybraných výsledkov

reprezentatívneho sociologického výskumu IVVM NCMK z decembra 1997 (kvótový výber, 1 144 respondentov, reprezentujúcich dospelú populáciu Slovenska v znakoch pohlavie, vek, vzdelanie, národnosť i regionálne členenie populácie). Výsledky sa týkajú jednak základnej frekvencie sledovanosti oboch staníc, vzájomného vzťahu medzi sledovanosťou STV 1 (zaoberáme sa len týmto kanálom) a Markízy. Osobitnú pozornosť venujeme vzťahu publika k spravodajstvu týchto televíznych staníc. Zámerne sa obmedzujeme skôr na prezentáciu štatistických zistení výskumu ako na konštrukciu definitívnych a zaručene správnych záverov, s ktorými sa niekedy stretávame v diskusiách a iných výmenách názorov na tento problém.

Podľa decembrových výsledkov kontinuálneho výskumu je frekvencia sledovanosti STV 1 a Markízy nasledujúca:

Tabuľka 1

Sledovanosť STV 1 a TV Markíza (december 1997 – v %)

	denne	3–5-krát týždenne	1–2-krát týždenne	zriedkavejšie	vôbec nesleduje
STV 1	35,4	22,8	16,4	16,4	8,8
TV Markíza	57,0	16,9	8,2	4,9	12,4

Z dlhodobšieho hľadiska (o tom pozri štúdiu Mgr. F. Šinku, CSc., s. 29) sa potvrdzuje tendencia početného nárastu publika Markízy a stabilita početného publika STV 1, najmä ak uvažujeme o kategórii každodenných televíznych divákov. Podotýkame, že údaje vypovedajú o pomeroch v celej dospeléj populácii Slovenska, teda aj v prípade Markízy, ktorá nezabezpečuje signálom celé územie Slovenska, ale podľa našich informácií len 88,5 % populácie. K stabilnému okruhu „pravidelných“ divákov oboch televíznych staníc (prvé dve kategórie sledovanosti) patrí teda v prípade STV 1 58,2 % dospeléj populácie, v prípade Markízy 73,9 % populácie. Aký je však „priemik“ týchto diváckych obcí?

Základný fakt, ktorý treba uviesť pri odpovedi na túto otázku: v celej dospeléj populácii Slovenska je 20,6 % osôb, ktoré denne sledujú zároveň STV i TV Markíza. V celej populácii SR je 43,6 % osôb, ktoré pravidelne (denne alebo 3–5-krát do týždňa) sledujú zároveň obe televízne stanice. Ďalšie fakty o zložitosti vzťahu medzi sledovanosťou STV a sledovanosťou TV Markíza prezentujeme v tabuľke 2.

Zámerne uvádzame dva štatistické pohľady na tento vzťah – ide v nich o zámennú premenných. Je evidentné, že divácke zázemie oboch staníc je z veľkej časti totožné. Každodenní diváci STV sú pravidelnými divákmi Markízy častejšie (58,3 % a 12,4 % – prvé dva stupne škály frekvencie sledovanosti) ako naopak (36,2 % a 22,6 %), nejde však o diametrálnu, zásadnú odlišnosť. O prelínaní diváckeho zázemia svedčí i skutočnosť, že z každodenných divákov TV Markíza len 8,4 % vôbec nesleduje STV 1 (je to približne taký istý podiel ako v celej vzorke dospeléj populácie). Naopak, z každodenných divákov STV Markízu nesleduje vôbec 17,8 % respondentov (v celej populácii 12,4 %). Pri interpretácii tohto faktu však treba brať do úvahy nižšiu dostupnosť signálu Markízy (88,5 % v celej populácii). Za pozornosť ďalej stojí, že každodenná sledovanosť Markízy je takmer rovnaká vo všetkých kategóriách divákov STV, nie je diferencovaná v závislosti od frekvencie sledovanosti STV. Vysoký podiel (50,7 %) každodenných divákov STV v kategórii respondentov, ktorí Markízu vôbec nesledujú, súvisí zrejme aj s nižšou dostupnosťou signálu tejto stanice.

Tabuľka 2

Vzťah medzi frekvenciami sledovanosti STV 1 a TV Markíza (v %)

A)	Respondent sleduje TV Markíza				
Respondent sleduje STV	denne	3–5-krát týždenne	1–2-krát týždenne	zriedkavejšie	vôbec nesleduje
N=					
denne (405)	58,3	12,4	6,4	4,7	17,8
3–5-krát týždenne (261)	56,3	25,3	3,8	2,3	11,1
1–2-krát týždenne (188)	56,4	21,3	12,2	0,5	8,5
zriedkavejšie (188)	57,5	14,9	12,8	12,8	2,1
vôbec nesleduje (101)	55,5	8,9	9,9	5,9	20,8
B)	Respondent sleduje STV 1				
Respondent sleduje TV Markíza	denne	3–5-krát týždenne	1–2-krát týždenne	zriedkavejšie	vôbec nesleduje
N=					
denne (612)	36,2	22,6	16,3	16,6	8,4
3–5-krát týždenne (193)	25,9	34,2	20,7	14,5	4,7
1–2-krát týždenne (94)	27,7	10,6	24,5	25,5	10,6
zriedkavejšie (56)	33,9	10,7	1,8	42,9	10,7
vôbec nesleduje (142)	50,7	20,4	11,3	2,8	14,8

Niekedy sa ako o základnom rozlišovacom kritériu pôsobenia oboch televíznych staníc (po pri zreteľnej programovej odlišnosti) diskutuje

o úrovni, zameraní a obsahu spravodajstva. Ako sa z tohto hľadiska – z hľadiska postoja k spravodajstvu – javí publikum STV 1 a Markízy?

Tabuľka 3

Sledovanosť spravodajstva STV 1 a TV Markíza (v %)

	denne	3–5-krát týždenne	1–2-krát týždenne	zriedkavejšie	vôbec nesleduje	nevie posúdiť
Noviny STV o 19,30	25,3	18,5	15,3	19,1	21,1	0,6
Markíza – Televízne noviny o 19,00	40,0	21,9	10,7	9,6	17,0	0,4

Každodenná sledovanosť spravodajstva oboch staníc je výrazne nižšia než ich celková denná sledovanosť. Do okruhu pravidelných divákov spravodajstva (opäť prvé dve kategórie frekvencie sledovanosti) patrí pri STV 43,8 % populácie, pri Markíze 61,9 % populácie. Zvyšok je z pravidelného informačného vplyvu televízií vyradený. O skutočnom mienkotvornom vplyve však môžeme uvažovať najmä vtedy, ak berieme do úvahy vzájomný vzťah medzi oboma sledovanými štatistickými veličinami.

Prezentované údaje sú potvrdením efektu kumulatívneho pôsobenia médií, zároveň potvrdením

určitých osobitostí pôsobenia spravodajstva STV i Markízy.

Z údajov oboch tabuliek vyplýva, že vyše 60% každodenných divákov spravodajstva STV zároveň sleduje pravidelne i spravodajstvo Markízy (kategória „pravidelných“ divákov bola opäť vytvorená zlúčením dvoch prvých stupňov škály frekvencie sledovanosti spravodajstva – každodenné sledovanie, sledovanie 3–5-krát do týždňa, všetky ostatné stupne škály sú pracovne zlúčené do jednej kategórie sporadických divákov a divákov, ktorí spravodajstvo STV nesledujú). Platí však zá-

Tabuľka 4

Vzťah medzi sledovanosťou spravodajstva STV a TV Markíza (v %)

A)		Respondent sleduje spravodajstvo TV Markíza	
Respondent sleduje spravodajstvo STV	N=	pravidelne	nepravidelne alebo nesleduje
denne	(290)	62,8	37,2
3–5-krát týždenne	(212)	67,9	32,1
1–2-krát týždenne	(175)	66,3	33,7
zriedkavejšie	(219)	59,8	40,2
vôbec nesleduje	(241)	55,2	44,8
B)		Respondent sleduje spravodajstvo STV	
Respondent sleduje spravodajstvo TV Markíza	N=	pravidelne	nepravidelne alebo nesleduje
denne	(458)	49,3	50,7
3–5-krát týždenne	(251)	39,8	60,2
1–2-krát týždenne	(122)	37,7	62,3
zriedkavejšie	(110)	28,2	71,8
vôbec nesleduje	(195)	49,7	50,3

roveň, že ak respondent nesleduje spravodajstvo STV, vôbec to neznamená, že sa v každom prípade obracia na spravodajstvo Markízy – robí tak zhruba len každý druhý divák z tejto kategórie. Podobne platí i obrátene: z každodenných divákov spravodajstva Markízy polovica zároveň pravidelne sleduje i spravodajstvo STV. Polovica z tých respondentov, ktorí spravodajstvo Markízy nesledujú, nesleduje pravidelne ani spravodajstvo STV. Pravidelná sledovanosť spravodajstva Markízy je pritom približne rovnako vysoká vo všetkých kategóriách divákov spravodajstva STV – približne rovnaké podiely pravidelných divákov spravodajstva Markízy sa grupujú zo všetkých podskupín divákov spravodajstva STV. Ide o veľmi zaujímavé súvislosti, ktorých poznanie pomáha ozrejmiť vzťah televízneho publika k obom televíznym staniciam.

Iný pohľad na túto súvislosť – zloženie **každodenných divákov** spravodajstva Markízy podľa ich vzťahu k sledovaniu spravodajstva STV je takéto: 33,4 % z nich sleduje spravodajstvo STV takisto každý deň, 15,9 % 3–5-krát do týždňa, 12,5% 1–2-krát do týždňa, 17,3 % zriedkavejšie a 20,3 % každodenných divákov spravodajstva Markízy vôbec nesleduje spravodajstvo STV. Dodajme, že z každodenných divákov spravodajstva STV nesleduje vôbec spravodajstvo Markízy taktiež približne ten istý podiel respondentov

(21,4 %), i keď z hľadiska posudzovania mienkotvorného vplyvu treba brať do úvahy nižšiu dennú sledovanosť spravodajstva STV. Z respondentov, ktorí vôbec nesledujú spravodajstvo Markízy, sleduje každý deň spravodajstvo STV 31,8 % divákov. Z respondentov, ktorí vôbec nesledujú spravodajstvo STV, sleduje každý deň spravodajstvo Markízy 38,6 % divákov.

Uvedené fakty o súvislostiach sledovanosti STV a TV Markíza dokumentujú, že pri všetkých diskusiách, ktoré sa o probléme vedú, pre slovenského diváka sú STV i Markíza televíziami (i napriek proklamovanej konkurenčnosti, zápasu o diváka a o „trhový priestor“, rôznym hodnoteniam verejnoprávneho charakteru i nezávislosti STV, postulovaním akýchkoľvek princípov, na akých sa zakladá tvorba spravodajstva v týchto médiách) predovšetkým komplementárnymi. Príchod TV Markíza bol pre diváka na Slovensku vítaným spestrením najmä programami zo sféry tzv. masovej kultúry. Neznamená to však ani napriek poklesu sledovanosti STV žiadnu „pohromu“ pre STV, ktorá sa naopak musí snažiť o čo najefektívnejšie využívanie svojich zdrojov a možností pri naplňaní svojho poslania daného zákonom. Dôležité je, aby pri budovaní duálneho systému televízie bol len jeden víťaz – divák.

PhDr. Ľudovít Šrámek, CSc.

NÁRODNOSTNÁ OTÁZKA V DENNÍKCH PRAVDA, ÚJ SZÓ, SLOVENSKÁ REPUBLIKA, SME

V súčasnosti sme svedkami zvlášť intenzívnej medzietnickej komunikačnej aktivity, ktorá sa stáva predmetom národného čítania a aj prostriedkom na dosiahnutie cieľov politických zoskupení.

Novinársky študijný ústav NCMK sa vo svojom výskumnom pláne zaoberá aj súčasnou situáciou v prístupe komunikačných prostriedkov k národnostnej problematike.

Podľa oponentúrou schváleného projektu výskumná úloha pozostávala z obsahovej analýzy, v rámci ktorej sa porovnávala mesačná vzorka (15., 18., 20. a 23. týždeň roku 1997) denníkov *Pravda*, *Új Szó*, *Slovenská Republika* a *Sme*.

Výskumná úloha je prvým pokusom o analytický pohľad na prezentáciu národnostnej otázky vo vybranej dennej tlači.

Dôvodom jej riešenia je objektívne zmapovanie dennej informačnej ponuky z hľadiska obsahového zamerania i priestoru v analyzovaných denníkoch pre príslušníkov menšín a etnických skupín.

Zvolené objekty výskumu i z hľadiska svojej spoločenskej orientácie poskytujú dostatočný obraz o národnostnej problematike, ktorá je permanentnou súčasťou informačných tokov v dennej tlači.

Zložitost skúmaného predmetu je daná prelínaním celospoločenských záujmov s potrebami a záujmami menšín. Význam analyzovania národnostnej otázky na stránkach ústrednej tlače je o to väčší, že môže tiež poslúžiť ako zdroj vecných argumentov pri zviditeľnení národnostnej politiky Slovenska.

Charakteristika obdobia analyzovaných týždňov:

- Narastanie vnútropolitického napätia následkom konfrontačných tendencií medzi opozíciou a vládou koalíciou.
- Aktivizácia maďarskej menšiny proti školskej politike Ministerstva školstva SR.
- Predreferendová politická kampaň a emotívne reakcie na nevydarené referendum.
- Rozporuplný vývoj zahraničnej politiky (zvyšovaná zahraničnopolitická aktivita vlády, postoj západných štátov a najmä USA k prijatiu Slovenska do severoatlantických štruktúr, výmena šéfa slovenskej diplomacie, Svetový rok Slovákov, menová kríza v Českej republike atď.).

V hypotézach výskumu sa predpokladalo, že národnostná otázka má svoj špecifický okruh problémov, vlastný mechanizmus toku informácií a nezávisí len od vnútropolitckej a zahraničnopolitickej situácie, aj keď tieto môžu ovplyvniť jej intenzitu.

Problematika národnostných menšín v ústredných médiách po roku 1989 sa objavuje ako diferencovaný fenomén s národnostne odlišnou frekvenciou.

Nečakali sme však taký výrazný rozdiel medzi sledovanými denníkmi vo frekvencii informácií vo vzťahu k maďarskej menšine a príslušníkom ostatných 9 minorít na Slovensku.

Frekvencia príspevkov s národnostnou tematikou

Monitoring denníkov *Pravda*, *Új Szó*, *Slovenská Republika* a *Sme* ukázal, že v 15., 18., 20. a 23. týždni 1997 bolo v nich publikovaných 732 príspevkov s národnostnou tematikou.

Tabuľka 1

Prehľad o frekvencii príspevkov

Príspevky s národnostnou tematikou	Pravda	Új Szó	Slovenská Republika	Sme	Spolu
Celkovo za 4 týždne	78	356	167	131	732
Priemer na 1 číslo	3,4	15,5	7,3	5,7	8
Rozpätie príspevkov medzi číslami	0-8	9-22	1-16	3-14	0-22
podiel príspevkov v rámci denníkov (v %)	10,7	48,6	22,8	17,9	100,0
podiel z plochy príspevkov (v %)	11,5	43,7	30,3	14,5	100,0
podiel z mesačnej plochy denníka (v %)	1,9	13,7	6,0	2,5	v priemere 5,0

Z tabuľky 1 vyplýva, že medzi denníkmi sú diametrálne rozdiely nielen vo frekvencii, ale aj v plošnom vyjadrení príspevkov s národnostnou problematikou. Najväčšiu frekvenciu aj plošné zastúpenie príspevkov mal denník *Új Szó* a najnižšiu *Pravda*.

Zdroje výpovede

Pre publikované príspevky s národnostnou problematikou v sledovaných denníkoch je charakteristické, že sú čerpané predovšetkým z interných zdrojov vlastnej redakcie.

Druhý a podstatne menejpočetný prameň informácií predstavovali listy čitateľov a príspevky spolupracovníkov redakcií.

K tretiemu najvyužívanejšiemu zdroju výpovedí sa zaradili informácie získané z TASR. Zahraničné informačné zdroje predstavovali 5,2 % z príspevkov. Najviac využíval zahraničné zdroje denník *Sme*, najmä z Českej republiky. V denníku *Új Szó* zo 6,7 % príspevkov zo zahraničných zdrojov skoro 3/4 mali pôvod z Maďarska. Denník *Pravda* v sledovanom období informácie s národnostnou tematikou zo zahraničia nečerpala a *Slovenská Republika* len 3,0 %.

Tabuľka 2

Prehľad žurnalistických výpovedí podľa zdrojov

Denník	Pravda		Új Szó		Slovenská Republika		Sme	
Zdroj výpovede	výpovede							
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Vlastná redakcia	51	65,4	246	69,1	89	53,3	84	64,1
Dopisovatelia spolupracovníci	14	17,9	36	10,1	37	22,2	13	9,9
TASR	13	16,7	27	7,6	18	10,8	18	13,7
Zahraničný zdroj	0	–	24	6,7	5	2,9	9	7,0
z toho Maďarská republika	0	–	16	4,5	2	1,2	0	–
Domáce médiá	0	–	17	4,8	4	2,4	3	2,3
Tlačové konferencie a brífingy	0	–	2	0,6	2	1,2	0	–
Neuvedený	0	–	4	1,1	12	7,2	4	3,0
Spolu	78	100	356	100	167	100	131	100

Subjekty výpovede

Subjektmi výpovede sú osoby, ktoré sú citované alebo hovoria priamo o objektoch komunikátov.

V zaevidovaných 732 príspevkoch bolo 942 subjektov výpovede. Viac ako polovicu subjektov reprezentovali interní redaktori (32,0 %) a predstavitelia politických strán (18,7 %). Keď k tomu pripočítame externých spolupracovníkov s nemalým podielom profesionálnych politikov, dospejeme k poznatku, že z dvoch tretín sú živiteľmi národnostnej otázky na Slovensku žurnalisti a politici. Pritom nepodceňujeme predstaviteľov národnostných spolkov, verejnej správy, záujmo-

vých organizácií ani predstaviteľov medzinárodných organizácií a cudzích štátov, čo iba potvrdzuje, že nie sú to radoví občania, ktorí národnostnú problematiku fetišizujú.

Súhrnný prehľad o subjektoch výpovedí uvádzame v tabuľke 3.

Prístup k národnostnej problematike a uhol pohľadu, ktorý vládne v tej-ktorej redakcii najlepšie charakterizuje súbor subjektov, ktorý publicisticky stvárňuje menšinovú otázku. V porovnávačej analýze subjektom výpovede preto venujeme zvýšenú pozornosť osobitne v každom zo skúmaných denníkov.

Tabuľka 5

Prehľad o subjektoch výpovedí

Kategória subjektov	Počet subjektov	z toho			
		Pravda	Új Szó	Slovenská Republika	Sme
Redaktor vlastnej redakcie	301	25	224	35	17
Mimoredakčný redaktor – publicista	133	12	59	44	18
Predstavitelia politických strán	176	9	85	16	66
z toho maďarskej koalície	103	4	62	3	34
Predstavitelia štátnych a zákonodarných orgánov	29	2	8	11	6
Predstavitelia prezidentskej kancelárie	0	0	0	0	2
Predstavitelia obecných a mestských zastupiteľstiev	17	2	11	1	3
Predstavitelia Matice slovenskej	6	1	0	4	1
Predstavitelia Csemadoku	18	4	10	2	2
Predstavitelia rómskeho etnika	10	1	1	1	7
Predstavitelia židovskej obce	12	2	2	2	6
Predstavitelia iného národnostného spolku	41	0	30	3	8
Predstavitelia kultúrneho a verejného života	26	2	21	1	2
Radový občan	87	15	30	37	5
z toho maďarský	32	2	28	1	1
Predstavitelia iného štátu	42	6	22	5	9
Predstavitelia medzinárodnej organizácie	13	3	6	2	2
Iné	31	6	1	9	12
Spolu	942	90	510	173	169

Charakteristika subjektov výpovede

V denníku *Pravda*

- Denník *Pravda* poskytuje dost veľký priestor subjektom z vlastných radov (27,8 %), ale ako druhý denník (po *Slovenskej Republike*) sa opiera aj o názory radových občanov (16,6 % subjektov). Okrem dopisovateľov využíva na to aj improvizované ankety náhodne oslovených respondentov.
- *Pravda* má zo všetkých 4 denníkov absolútne najnižšie zastúpenie predstaviteľov politických strán medzi subjektmi výpovede (9). Zhodná situácia je v *Slovenskej Republike*, ale s výraznejšou orientáciou na stranícku príslušnosť.
- Je zaujímavé, že všetci predstavitelia iných štátov (6 subjektov), ktorí v *Pravde* dostali priestor, boli politickými činiteľmi Maďarskej republiky.
- V príspevkoch s národnostnou problematikou v *Pravde* spravidla vystupoval jeden subjekt.

V denníku *Új Szó*

- Dominantný (43,9 %) podiel interných pracovníkov na subjektoch výpovede naznačuje, že národnostná otázka na stránkach tohto denníka je dôležitým mienkotvorným prostriedkom, ktorým sa recipientom sprostredkúva široké spektrum otázok (dotýkajúcich sa aj politickej roviny).
- Značný priestor zaberajú politici (16,7 %). Pritom maďarskí politici svojím 3/4 podielom na politických subjektoch využívajú *Új Szó* ako tribúnu na šírenie názorov a politických cieľov. Príslušníci vládnej koalície sú iba citovaní. Dôležitým zázemím subjektov výpovedí v *Új Szó* boli obecné a mestské samosprávy, štátne orgány, Csemadok a iné národnostné spolky (11,6 %).
- Predstavitelia iných štátov a medzinárodných organizácií vystupovali v *Új Szó* 28-krát, ale z nich len piati boli inej ako maďarskej národnosti.
- Z príslušníkov maďarskej menšiny sa v *Új Szó* počas sledovanej mesačnej vzorky k národnostnej problematike vyslovilo iba 28 radových občanov (5,5 % subjektov).

V denníku *Slovenská Republika*

- Najsilnejší súbor subjektov výpovede (25,4 %) predstavovali mimoredakční redaktori a publicisti. Tento údaj nevystihuje celkom situáciu, lebo niektoré subjekty výpovede označili svoje autorské príspevky ako publicisti (D. Slobodník 9-krát, R. Hofbauer 3-krát), sú však súčasne aj reprezentantmi HZDS.
- Tento denník poskytuje radovým občanom najviac priestoru na vyjadrenie ich názorov k národnostnej problematike (až 21,4 % subjektov výpovede). Ich podiel predstavuje až 57,7 % zo všetkých listov s menšinovou problematikou zverejnených v 4 denníkoch. Argumentačný účinok týchto listov oslabuje jednofarebnosť názorov.
- V porovnaní s ďalšími denníkmi redakcia *Slovenskej Republiky* poskytuje dvojnásobný priestor subjektom výpovede z radov predstaviteľov štátnych a zákonodarných orgánov (6,4% subjektov).
- Naproti tomu na stránkach tohto denníka v menšej miere boli publikované názory subjektov z obecných a mestských zastupiteľstiev, kultúrnych a verejných činiteľov, národnostných spolkov, ako aj subjektov zo zahraničia.

V denníku *Sme*

- Najpočetnejší súbor subjektov výpovede tvorili predstavitelia politických strán (39,1 %). Pritom opoziční politici s vysokou publicitou

maďarských politikov v sledovanom období boli mienkotvornou silou v denníku *Sme*.

- Kvantitatívne menšiu skupinu subjektov predstavovali mimoredakční redaktori, publicisti a vlastní redaktori denníka.
- Oproti iným denníkom vo výpovediach boli však uprednostnení predstavitelia rómskeho etnika (4,1 %), židovskej obce (3,6 %), iných národnostných spolkov (4,7 %) a predstavitelia iných štátov (6,5 %).
- Niekoľkonásobne menší počet subjektov z radových občanov ako v iných denníkoch iba podčiarkuje, že redakcia *Sme* sa prihovára predovšetkým intelektuálom.

Objekty výpovede

V porovnávacjej analýze národnostnej problematiky v štyroch denníkoch je dôležitým ukazovateľom *objekt výpovede* (o kom hovorí subjekt). Paradoxom výpovednej jednotky je, že objekt zostáva pasívnu úlohu. Jeho obraz utvára subjekt výpovede bez záruky na objektivitu.

V súčasnom enormne polarizovanom politickom živote, ak vieme kto o kom hovorí, vieme aj to, či výpoveď o objekte bude pozitívna alebo negatívna.

Frekvencia objektov bola v skúmaných príspevkoch vyššia ako subjektov a dosiahla číslo 1 520. V príspevkoch sa ich počet pohyboval od 1 do 6 objektov s priemerom 2,1 objektu/príspevok.

Z hľadiska frekvencie objektov viedli politické strany (13,3 %), ďalej politické osobnosti (11,6%). (Kvantitatívny prehľad objektov je uvedený v tabuľke 4.)

Charakteristika objektov výpovede**V denníku *Pravda***

V tomto denníku pripadlo na 1 príspevok v priemere 2,7 objektov výpovede.

Poradie ich frekvencie sa zhoduje s priemerom všetkých 4 denníkov: politické strany (15,4%), politické osobnosti (11,1 %), Slovensko ako celok (8,7 %). Denník venoval menej pozornosti osobnostiam verejného života, radovým občanom, podnikom, organizáciám a inštitúciám.

Zo štátnych orgánov sa často spomínala vláda a ministerstvo školstva, z politických strán maďarská koalícia, SDL a z politických osobností V. Mečiar a M. Kováč.

V denníku *Új Szó*

Zaevidovali sme najmenší počet objektov (1,3) na 1 príspevok.

O prvenstvo najfrekvencovanejších objektov sa tu delili politické strany (12,7 %) so spoločenskými organizáciami ako Csemadok, rôzne menšinové spolky a združenia (12,7 %). Len o niečo me-

Tabuľka 4

Frekvencia objektov

Štruktúra objektov	Počet objektov	z toho			
		Pravda	Új Szó	Slovenská Republika	Sme
Politické strany spolu	202	32	61	50	59
z toho maďarská koalícia	68	16	22	14	16
vládna koalícia	43	2	14	10	17
Politické osobnosti menovite	177	23	53	55	46
z toho členovia vládnej koalície	79	11	25	26	17
členovia slovenskej opozície	57	10	7	19	21
členovia maďarskej koalície	41	2	21	10	8
Slovenská republika ako celok	137	18	25	66	28
Spoločenské organizácie, odbory, MS, Csemadok atď.	115	11	61	21	22
Predstavitelia zahraničných inštitúcií a štátov	103	15	19	41	28
Konkrétne menšiny ako celok	99	16	17	43	23
Ministerstvá spolu	98	11	44	24	19
z toho ministerstvo školstva	60	6	35	8	11
ministerstvo kultúry	17	3	1	9	4
Vláda	88	12	24	28	24
Podniky, organizácie, inštitúcie	48	0	40	3	5
Osobnosti verejného života	44	1	23	15	5
z toho maďarskej národnosti	16	0	16	0	0
iné etnika	7	0	2	2	3
Radový občan	43	2	25	9	7
Slovenská menšina v zahraničí	42	8	2	27	5
Prezident	41	7	3	21	10
Zákonodarné orgány	40	12	6	8	14
Predstavitelia podnikov, organizácií a inštitúcií	37	5	21	5	6
Nižšie orgány štátnej správy	27	5	9	5	8
Orgány a predstavitelia samosprávy	27	3	21	1	2
Iné objekty	152	15	19	41	28
Spolu	1 520	208	479	481	352
Počet objektov /príspevok	2,1	2,7	1,3	2,9	2,7

Új Szó o politikoch (11,1 %), o podnikoch (9,2 %). K frekventovanejším objektom výpovede možno ešte zaradiť ministerstvo školstva a vládu.

V Új Szó sa radový občan stal objektom výpovede 1,4-krát častejšie ako v ostatných 3 dňoch spolu.

Subjekty Új Szó venovali malú pozornosť ako objektu výpovede zákonodarným orgánom, prezidentovi, ministerstvu kultúry. Napríklad V. Mečiar sa stal objektom výpovede v Új Szó 19-krát, E. Slavkovská 14-krát, O. Nemčok 12-krát a J. Slota 5-krát.

V denníku *Slovenská Republika*

V príspevkoch s národnostnou problematikou mal tento denník najväčší počet objektov výpovede (2,9 objektu/príspevok).

Na rozdiel od ostatných denníkov najčastejším objektom výpovede bolo Slovensko ako celok (13,7 %) a len po ňom nasledovali politické osobnosti (11,4 %), politické strany (10,4 %), konkrétne menšiny (8,9 %) a predstavitelia zahraničných inštitúcií a štátov (8,5 %). Spomedzi štyroch denníkov tu bola najčastejšie objektom výpovede slovenská menšina v zahraničí.

Zo štátnych orgánov častým objektom výpovede bola vláda, ministerstvo kultúry a parlament. Z politických strán HZDS, modrá koalícia, SDL, SNS, KDH, MKDH a SDSS. Z politikov V. Mečiar (20-krát), M. Kováč (12-krát), J. Čarnogurský, I. Hudec, B. Bugár a M. Duray.

V denníku *Sme*

V príspevkoch denníka sme zaznamenali rovnaký podiel objektov výpovede ako v *Pravde* (priemer 2,7 na 1 príspevok).

Podobne ako vo väčšine skúmaných denníkov boli z hľadiska frekvencie objektov uprednostnené politické strany (16,8 %) pred politickými osobnosťami (13,1 %) a predstaviteľmi zahraničných inštitúcií a štátov (po 8,0 %). Viac ako iné denníky uprednostňuje verejných činiteľov z iných (ne-maďarských) etník.

Z politických strán k najfrekvencovanejším patrili HZDS (13-krát), KDH a SDSS (10-krát), DÚ a DS (9-krát). Zo štátnych orgánov: vláda (24-krát), ministerstvo školstva (11-krát). Z politikov sa najčastejšie spomínali V. Mečiar (15-krát), J. Krajčí (5-krát), E. Slavkovská (5-krát), I. Gašparovič a J. Čarnogurský (4-krát).

Stanovisko subjektov k objektom výpovede

Stanovisko subjektov (942) k objektom výpovede (1 520) je veľmi relatívne analytické kritérium, ovplyvnené neraz momentálnou dispozíciou subjektu. Z toho dôvodu sme nevyhodnocovali samotné objekty, ale jednotlivé príspevky (732).

Tabuľka 5 ukazuje, že podľa stanoviska príspevkov i publicistika s národnostnou tematikou v dennej tlači odráža názorovú polarizáciu súčasnej spoločnosti.

Tabuľka 5

Prehľad stanovísk subjektov k objektom výpovede

Stupeň stanoviska		Príspevky spolu	z toho			
			Pravda	Új Szó	Slovenská Republika	Sme
Pozitívne	Počet	107	8	66	19	14
	%	14,6	10,3	18,5	11,4	10,7
Neutrálne	Počet	150	9	112	16	13
	%	20,5	11,5	31,5	9,6	9,9
Negatívne	Počet	322	37	124	87	74
	%	44,0	47,4	34,8	52,1	56,5
Vyvážené	Počet	153	24	54	45	30
	%	22,9	30,8	15,2	26,9	22,9
Spolu	Počet	732	78	356	167	131
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabuľka 5 potvrdzuje, že všetky denníky uprednostňovali negatívne stanoviská subjektov na úkor pozitívnych výpovedí.

Tematika výpovede

Význam porovnávania obsahového zamerania výpovede spočíva v tom, že umožňuje posúdiť rozdiely v prístupoch ku konkrétnemu národnos-

tnému problému a získať poznatky o zámeroch redakcie vo formovaní verejnej mienky.

Podrobnejšia obsahová analýza tematickej orientácie a najmä porovnanie tejto kategórie v skúmaných denníkoch by vyžadovalo osobitnú štúdiu. Hlavný dôraz sme kládli na tie ukazovatele, ktoré boli charakteristické pre jednotlivé denníky a ktoré umožnili zovšeobecniť ich tematické zameranie.

V 732 príspevkoch v 4 denníkoch bolo zaevidovaných 878 tém. V 593 príspevkoch sme zaznamenali len po 1 téme. Pritom 369 príspevkov bolo úplne zameraných na národnostnú problematiku, 184 čiastočne a 179 okrajovo.

Najfrekvencovanejším tematickým okruhom bola národnostná problematika v *spoločensko-sociálnej rovine* (33,1 %).

Ďalší tematický okruh tvorila *národnostná politika* s 21,0-percentným podielom, *regionálne a lokálne problémy* 7,4 %.

Pozornosť dennej tlače je sústredená na *národnostnú problematiku konkrétnych menšín*. Tema-

tický okruh špecifikovaný na konkrétnu národnosť predstavoval až 72,2-percentný podiel všetkých národnostných tém. Z toho viac ako tri štvrtiny sa priamo dotýkali maďarskej menšiny.

Je zrejmé, že národnostná otázka na Slovensku sa zvyčajne stotožňuje s maďarskou otázkou. (Pritom najzávažnejším národnostným problémom Slovenska je rómska otázka, pretože toto etnikum sa odsúva na perifériu spoločenskej existencie.)

Slovenskej menšine v zahraničí bolo venovaných len 5,8 % národnostných tém.

V tabuľke 6 je uvedený podrobný prehľad štruktúry tematiky podľa etníc.

Tabuľka 6

Štruktúra tematiky podľa etníc

Tematika z hľadiska etníc	Frekvencia	z toho			
		Pravda	Új Szó	Slovenská Republika	Sme
O národnostiach všeobecne	107	16	41	15	35
Špecifikovaná na konkrétnu národnosť					
z toho na:					
maďarskú národnosť	484	40	304	89	51
rómsku otázku	50	3	8	21	18
židovskú obec	49	14	7	9	19
slovensko-české vzťahy	31	1	3	20	7
ostatné menšiny na Slovensku	20	2	2	12	4
Spolu	634	60	324	151	99
Slovenská menšina v zahraničí	51	9	5	31	6
Extrémistické javy (rasizmus, vandalizmus)	86	14	14	30	28
Spolu	878	99	384	227	168

Štruktúra tematík v denníku *Pravda*

Kľúčovou tematikou bola *národnostná politika* (27,3 %). Náboženské otázky menšín sa do tematického repertoáru *Pravdy* nedostali a tematika poľnohospodárstva iba raz. (Redakcia len 16,2 % tematík venovala všeobecnej národnostnej problematike oproti 60,6-percentnému podielu tém špecifikovaných na konkrétne národnosti.)

Denník *Pravda* podľa toho nemá osobitnú koncepciu publikovania národnostnej problematiky, iba registruje každodenné dianie aj na tomto úseku spoločenského života.

Štruktúra tematík v denníku *Új Szó*

Z 878 tematík, zverejnených v 4 denníkoch, 43,7 % pripadlo na tento denník.

Z tematických okruhov dominantná úloha pripadla na národnostnú problematiku (*spoločensko-sociálne otázky*) – 165 tém. Národnostná politika bola prezentovaná 80 témami, regionálne a lokálne problémy 42 a legislatíva 31 témami. Najmenej boli zastúpené ekológia, poľnohospodárstvo a náboženstvo.

Zo spoločensko-sociálnych problémov takmer polovica pripadla na výpovede proti školskej koncepcii Ministerstva školstva SR.

V štruktúre tematiky podľa etník všeobecne národnostné problémy boli deklarované 10,7-percentným podielom, ale v špecifikácii na konkrétnu národnosť až 84,4 %. Z toho 93,8 % (304 tém) sa priamo dotýkalo maďarskej národnosti.

Štruktúra tématických oblastí v denníku *Slovenská Republika*

Denník podobne uprednostňuje národnostnú problematiku (*spoločensko-sociálne otázky*) (25,6 %) pred *národnostnou politikou* (20,7 %). Na okraj záujmu sa dostali témy: ekológia, poľnohospodárstvo a náboženské otázky menšín.

V štruktúre tém najmenšiu pozornosť venoval (aj medzi ostatnými denníkmi) národnostiam všeobecne (6,6 %). Podstatne viac ako ostatné denníky preferuje slovenskú menšinu v zahraničí (13,7 %).

Slovenská Republika sa na rozdiel od ďalších analyzovaných denníkov angažuje za národnostnú politiku vlády, v dvojtyždennnej prílohe *Národnostné noviny* prinášala analytické materiály na objasnenie národnostnej problematiky z vlastného zorného uhla.

Väčšina z príspevkov bola zameraná na národnostnú tematiku – úplne (39,9 %), čiastočne (25,4 %) a okrajovo (34,7 %).

Štruktúra tématických oblastí v denníku *Sme*

V denníku národnostná problematika (*spoločensko-sociálne otázky*) tvorila 29,2 % zo 168 zaevidovaných tém. Druhý najrozsiahljší okruh predstavovali *negatívne spoločenské javy* (21,4 %) a až za nimi nasledovala *národnostná*

politika (17,9 %). Odlišný prístup redakcie *Sme* k národnostnej politike spočíva v tom, že až 46,7 % z tohto tematického okruhu pripadlo na *politiku vlády k menšinám*.

Markantnejšie sú rozdiely v štruktúre tematiky podľa etník (pozri tabuľka 6). Pätina tém pripadá na všeobecné národnostné otázky. Tri pätiny na konkrétne národnosti s nadpolovičnou prevahou maďarskej otázky.

Denník *Sme* venoval zo všetkých denníkov najviac pozornosti židovskej náboženskej obci. Maximálne sa angažoval aj v rómskej otázke.

Redakcia *Sme* v národnostných otázkach vystupuje ako ochranca práv hlavne maďarskej, židovskej a rómskej minority. Na druhej strane pomerne malý záujem javí o slovenskú menšinu v zahraničí (3,6 % tém).

Zo 131 príspevkov 51,9 % bolo úplne zameraných na národnostnú problematiku, 22,9 % sa jej venovalo čiastočne a 25,2 % iba okrajovo.

Geografia výpovede

Z hľadiska tejto kategórie boli príspevky s národnostnou problematikou rozdelené do 6 skupín (pozri tabuľku 7).

Zatiaľ čo v *Új Szó* boli v interpretácii národnostnej otázky uprednostnené lokálne problémy (28,0 %) a otázky s dosahom na južné – národnostne zmiešané oblasti (23,0 %), slovenské denníky sa viac zameriavali na otázky s celoslovenským dosahom (32,0 %–37,2 %) a na medzinárodné kontexty národnostnej problematiky (20,6 % – 27,0 %).

Tabuľka 7

Prehľad o geografickom zastúpení príspevkov

Geografická štruktúra výpovedí		Pravda	Új Szó	Slovenská Republika	Sme
Lokálny problém	Počet	7	100	11	21
	%	9,0	28,1	6,6	16,0
Regionálny význam	Počet	1	51	6	15
	%	1,3	14,3	3,6	11,4
S dosahom na južné národnostne zmiešané oblasti	Počet	18	82	33	23
	%	23,1	23,0	19,8	17,6
Celoslovenský dosah	Počet	29	46	57	42
	%	37,2	12,9	34,1	32,1
Dosah slovensko-maďarský	Počet	4	38	15	3
	%	5,1	10,7	9,0	2,3
Medzinárodný dosah	Počet	19	39	45	27
	%	24,3	11,0	26,9	20,6
Spolu	Počet	78	356	167	131
	%	100,0	100,0	100,0	100,0

Forma výpovede

Forma výpovede do určitej miery prezrádza prístup redakcií k národnostnej problematike. Pri uprednostňovaní kratších žánrov sa dôraz kladie na kvantitu informácií. Rozsiahlejšie formy výpovede sú skôr zamerané na lepšie poznanie problémov čitateľmi.

Odlišnosť frekvencie foriem výpovedí v jednotlivých denníkoch od priemeru:

Denník Pravda

- Dominujú poznámky a úvahy na úkor krátkych správ. Pre informácie o národnostných otázkach *Pravda* častejšie využíva aj komentáre a komentované správy. Vyhyba sa však polemike.

Denník Új Szó

- Vysoko prevládajú ako forma výpovedí krátke správy (48,9 % príspevkov) a spolu s rozšírenými správami predstavujú 62,1 % výpovedí. K častejším formám výpovedí v tomto denníku patria ešte reportáže a interview. Na druhej strane analytické materiály o národnostnej problematike ostali na okraji záujmu redakcie.

Denník Slovenská Republika

- Národnostná otázka je žánrovo najčastejšie stváraná v podobe poznámok a úvah (27,5 %), ktoré spolu s krátkymi a rozšírenými správami predstavujú 56,9 % výpovedí. Silnou stránkou tejto redakcie sú analytické materiály (10,2 %) a polemika o problémoch menšín (7,2 %).

Tabuľka 8

Frekvencia formy výpovede v denníkoch

Forma výpovede	Spolu		z toho			
			Pravda	Új Szó	Slovenská Republika	Sme
Krátka správa	Počet %	249 34,0	16 20,5	174 48,9	29 17,4	30 22,9
Rozšírená správa	Počet %	111 15,2	12 15,4	47 13,2	20 12,0	32 24,4
Poznámka – úvaha	Počet %	95 13,0	19 24,4	20 5,6	46 27,5	10 7,6
Interview – anketa	Počet %	51 7,0	3 3,8	23 6,5	11 6,6	14 10,7
Komentovaná správa	Počet %	46 6,3	7 9,0	11 3,1	8 4,8	20 15,3
Reportáž, riport	Počet %	44 6,0	6 6,7	23 6,5	10 6,0	5 3,8
Komentár	Počet %	39 5,3	7 9,0	17 4,8	8 4,8	7 5,3
Analytický materiál	Počet %	30 4,1	3 3,8	6 1,7	17 10,2	4 3,1
Polemika	Počet %	23 3,1	0 0,0	8 2,2	12 7,2	3 2,3
Iné formy výpovede	Počet %	44 6,0	5 7,4	27 7,5	6 3,6	6 4,6
Spolu	Počet %	732 100,0	78 100,0	356 100,0	167 100,0	131 100,0

Denník Sme

- Uprednostňuje formy výpovede v danej tematike v tomto poradí: rozšírená správa, krátka správa a komentovaná správa (spolu 62,6 % výpovedí). Z ostatných foriem si pozornosť zaslužia interview (10,7 %) a poznámka (7,6 %).

V tabuľke 8 je uvedené kvantitatívne i percentuálne zastúpenie jednotlivých foriem výpovede v analyzovaných 4 denníkoch.

PhDr. Zdena Čupíková